

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Любезнікова Дмитра Олексійовича на тему «Досудове відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням», подану на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 Право

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що здобувачем проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так й у прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Актуальність теми дослідження полягає в першу чергу у тому, що будь-яке кримінальне правопорушення так чи інакше заподіює шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам, а сума шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями, невпинно зростає з року в рік. Як показують кількісні показники, статистичні дані, дані анкетування практичних працівників правоохоронних органів та переважна більшість наукової публіцистики, ефективність забезпечення досудового відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, знаходиться на доволі низькому рівні.

Проблеми реалізації прав потерпілої особи (як фізичної, так і юридичної), у тому числі й права на досудове відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, ефективність процесуальних механізмів такого відшкодування були предметом дослідження багатьох науковців. Проте, для потерпілої від кримінального правопорушення особи важливими є саме реальність та обсяги відшкодування такої шкоди, при цьому обидва критерії прямо залежать від ефективності та своєчасності спрямованих на забезпечення такого відшкодування дій органів досудового розслідування. Аналіз слідчо-судової практики у даній сфері вказує на те, що на території України за 2020-2024 роки, в середньому 35% потерпілих не отримують жодного відшкодування завданої їм злочином шкоди, що не узгоджується з нормами, які регламентують відносини у сфері досудового відшкодування шкоди, не лише вітчизняного

законодавства, а й міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України.

Такий стан речей пояснюється як недоліками у вітчизняному законодавстві, так й недоліками в роботі органів досудового розслідування, починаючи від того, що питання досудового відшкодування шкоди потерпілій особі (фізичній або юридичній) відходять на другий план, й закінчуючи елементарними помилками у визначенні особи, яка має нести відповідальність за заподіяну шкоду. На практиці ж, забезпечення досудового відшкодування шкоди потерпілій особі заподіяної кримінальним правопорушенням, в багатьох випадках складає за своїм характером та обсягом цілу систему кримінальних процесуальних та організаційних заходів, спрямованих на пошук майна, інших цінностей, за рахунок яких здійснюватиметься відшкодування, доступ до нього, арешт та збереження.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується також й тим, що тема роботи Любезнікова Д.О. узгоджується з положеннями: Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; відповідає Комплексному стратегічному плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки й оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 850-р, Плану заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи, затвердженого Указом Президента України від 12 січня 2011 року № 24/2011.

Вищевикладене зумовлює необхідність більш глибокого та повного теоретичного й практичного дослідження проблем досудового відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням, створення дієвих механізмів

регулювання діяльності посадових осіб, якими здійснюють досудове розслідування у сфері відшкодування збитків, а також розробки пропозицій концептуальних змін та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України й практики їх застосування, що і зумовлює актуальність проведеного дисертантом дослідження та його наукову, теоретичну і практичну значимість.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автор у повній мірі врахував чинне національне законодавство, використав міжнародне законодавство, міжнародні правові стандарти, слідчо-судову практику та опрацював достатню кількість літературних джерел, що свідчить про високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність.

Зміни та доповнення до законодавства запропоновані дисертантом у роботі, обґрунтовані належним чином, запропоновані редакції таких змін та доповнень. Рекомендації та пропозиції, запропоновані автором щодо всебічності та ефективності механізму досудового відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням, ґрунтуються на результатах, отриманих в ході наукового дослідження, мають належний рівень обґрунтування та наукової новизни.

Методологічна основа рецензованої роботи ґрунтується на використанні цілого комплексу сучасних загальних та спеціальних методів наукового пізнання, які сприяли всебічному, комплексному дослідженню предмета дисертації та вирішенню поставлених мети і завдань.

У дослідженні використано ґрунтовну емпіричну базу, яка становить узагальнені дані матеріалів кримінальних проваджень за 2020–2024 роки, які висвітлюють проблематику відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням, результати анкетування практичних працівників, політико-правову публіцистику, довідкові видання.

Отримані висновки відрізняються обґрунтованістю та концептуальним поглядом на вирішувані питання. Роботі притаманний літературний стиль, логічна послідовність викладення матеріалу.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є ґрунтовним дослідженням особливостей та проблем досудового відшкодування шкоди заподіяної кримінальним правопорушенням, на підставі якого сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції щодо удосконалення системи способів забезпечення досудового відшкодування шкоди, заподіяної вчиненням кримінальних правопорушень.

Низка запропонованих автором дисертації пропозицій і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і мають безпосереднє спрямування на комплексне вирішення проблемних питань пов'язаних із досудовим відшкодуванням шкоди заподіяної кримінальним правопорушенням, а саме:

- вперше змодельовано науково обґрунтований алгоритм дій, який дозволяє підвищити ефективність діяльності посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування щодо забезпечення досудового відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

- запропоновано ряд авторських визначень понять, зокрема: «відшкодування шкоди у кримінальному провадженні», «кримінальний процесуальний захист прав осіб, які постраждали від кримінального правопорушення», «способи поновлення права власності, спричиненого вчиненням кримінального правопорушення»;

- вперше розроблено ефективний механізм регулювання діяльності інших учасників кримінального провадження у сфері досудового відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

- вперше запропоновано створення державних компенсаційних фондів для виплати компенсацій потерпілим від кримінальних правопорушень, у разі неможливості стягнення суми компенсацій з винних у звичайний спосіб, а подальше стягнення виплачених сум запропоновано здійснювати регресом із засуджених;

- запропоновано внести зміни та доповнення до Кримінального процесуального кодексу України у частині правового регулювання питань відшкодування збитків, заподіяних злочином чи проступком та Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними

діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»;

- удосконалено особливі правила визначення характеру та розміру досудового відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням;

- удосконалено позицію щодо способів і форм досудового відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями на підставі міжнародного досвіду;

- удосконалено положення щодо регулювання порядку та умов досудового відшкодування шкоди та дій учасників кримінального провадження, спрямованих на реалізацію алгоритму дій щодо забезпечення такого відшкодування шкоди;

- дістали розвитку наукові підходи до елементарного складу правового інституту відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, у тому числі до об'єкта, який включає понятійний апарат, а також зазначення конкретних видів шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, критеріїв її розмежування та оцінки; суб'єктів відшкодування шкоди під час досудового розслідування (слідчий, керівник органу дізнання, прокурор, захисник тощо);

- дістала розвитку позиція щодо встановлення особливого значення добровільного відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, як умови можливості звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Результати дисертаційного дослідження Любезнікова Дмитра Олексійовича на тему «Досудове відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням» знайшли належну апробацію та оприлюднені у фахових

наукових виданнях. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 7 публікаціях, серед яких: 3 статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом МОН України, 1 стаття – у міжнародному фаховому виданні, 2 тези – доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях, 1 теза – доповідь у матеріалах круглого столу.

У ході проведення наукового дослідження автором дисертації проаналізовано та використано наукову літературу, яка, тією чи іншою мірою, стосується положень дисертації, доповнює її чи спростовує окремі проблемні питання досудового відшкодування шкоди заподіяної кримінальним правопорушенням. Такий обсяг наукової літератури дозволив здобувачу комплексно дослідити завдання, поставлені на початку роботи й запропонувати низку обґрунтованих рекомендацій і пропозицій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значимість дисертації Любезнікова Д.О., її наукову новизну, можливість використання пропозицій і рекомендацій здобувача для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування, зазначимо, що вона не позбавлена окремих зауважень, оскільки деякі положення мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації в подальших наукових дослідженнях, зокрема:

1. У рубриці наукової новизни отриманих результатів (вперше), дисертантом зазначено, що ним «змодельовано науково обґрунтований алгоритм дій, який складається з розроблених пропозицій, що дозволяють підвищити ефективність діяльності посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування щодо забезпечення досудового відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням». Під час публічного захисту хотілося б почути більш детально інформацію відносно зазначеного алгоритму дій.

2. В ході дослідження автором запропоновано внести окремі зміни та доповнення до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду». Потребує додаткового аргументування необхідності даних змін і чи був врахований дисертантом власний практичний досвід під час їх напрацювань.

3. Серед завдань дисертаційного дослідження автор декларує «проаналізувати міжнародно-правові стандарти та зарубіжні практики досудового відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням». Під час публічного захисту варто почути думку дисертанта, який передовий досвід (практика) зарубіжних країн щодо досудового відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, може бути успішно реалізовано в Україні.

4. У підрозділі 1.3. «Роль учасників кримінального судочинства в досудовому відшкодуванні шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням» доволі фрагментарно розглянуто роль захисника та потерпілого у процедурі встановлення розміру відшкодування збитків на етапі внесення відомостей до ЄРДР.

5. На думку рецензента, дисертант не приділив достатньо уваги процедурі пред'явлення цивільного позову у порядку цивільного судочинства, передбаченого Кримінальним процесуальним кодексом України.

Поряд з тим, наведені зауваження і рекомендації носять дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального процесуального законодавства.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційна робота Любезнікова Дмитра Олексійовича на тему «Досудове відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-

обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для юридичної науки та формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Любезнікова Дмитра Олексійовича на тему «Досудове відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 8 травня 2024 р. № 507), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами і доповненнями від 8 травня 2024 р. № 507), а її автор – Любезніков Дмитро Олексійович на підставі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент**

Ігор ГРИЦЮК